

## Otu Vaarmann 80



28. novembril 2017 tähistas Tallinna Tehnikaülikooli emeriit-professor OTU VAARMANN oma 80-ndat sünnipäeva. On meeldiv märkida, et samal päeval möödus 100 aastat, mil 1917. aasta 14. juulist kuni 1919. aasta 23. aprillini tegutsenud Eestimaa Kuber-mangu Ajutine Maanõukogu ehk Maapäev kuulutas end kõrgeimaks võimuks kuni demokraatlikult valitud Asutava Kogu kokkukutsu-miseni. See otsus oli esimene suur samm Eesti omariikluse suunas. Allpool vastab Otu Vaarmann mõnedele kolleegide esitatud küsi-mustele.

*Mis oli sinu lapsepõlve unistuseks? Milline eluala ja elukutse pälvis enim sinu tähelepanu, kelleks tahtsid sa saada?*

Ma soovisin saada täheteadlaseks või klimatoloogiks. Mulle meeldis lapsena jälgida pilvede liikumisi taevas, tähti ja virmali-si sügistaevas ning teisi ilmastikunähtusi ja mõtiskleda nende üle. Samuti ei jätnud mind külmaks mõtteteadus, kuid õppida filosoof-iat Nõuka ajal oleks olnud täielik mõttetetus. Tallinna Reaalkooli lõpetamise järel otsustasin edasi õppima minna Tartu Ülikooli ast-ronoomia erialale, kuid kohapeal selgus, et sel sügisel astronoomias-se vastuvõttu ei ole. Seejärel jäid kaalukaasile füüsika ja matemaat-ika ning liisk langes viimase kasuks.

*Kas tundsid matemaatika vastu suurt huvi juba algkoolist alates või tekkis see tunduvalt hiljem?*

Raske öelda kas mul oli eriline huvi just matemaatika vastu, mind lihtsalt köitsid reaalsed, küll võin ma aga sedastada, et harvadel üksikutel juhtudel ei olnud minu koolitunnistusel matemaatikas viis. Tõsisemalt võtsin matemaatika käsile alles ülikooli kolmandal kursusel, kui tormilised tudengielu algaastad olid juba seljataha jäänud.

*Kas tunned end rohkem kodus puhta(teoreetilises) matemaatikas ja rakenduslik matemaatika on pigem sinu huviorbiidist väljas kui sees?*

Olen lõpetanud TRÜ rakendusmatemaatika erialal ja elus on olnud aegu, kus minu uurimis- ja arengutööd on rohkem kaldu ühes või teises suunas. Alustasin oma töömehe elu programmeerijana inseneri ametikohal ENSV TA Küberneetika Instituudis 1. augustil 1961. Olen oma esimestel tööaastatel mitmete inseneeriaülesannete lahendamiseks masinkoodis arvutiprogramme koostanud.

*Kes olid sinu lemmikõppejõud ülikoolis ja miks?*

Õppejõudude üle ma ei nurise. Nende seas oli nii algajaid, kui ka suurte kogemustega isikuid, kõik laaabus, kui jätta kõrvale äpardumised kompleksmuutuva loegukursuses. Õppesemester oli juba pea-aegu poole peal, kui dekanaat lõpuks leidis väljastpoolt ülikooli lektori, kes nõustus sellist loengukoormust kandma. Õnneks oli Ülo Kaasiku koostatud kirjalik õppematerjal selles õppeaines kättesaadaval, milles oli aga palju jäetud üliõpilastele iseseisvaks tööks. Ülo Kaasik ise aga viibis pikaajalises lähetuses USA-s. Õppetöö nii toimuski, et lugesime järgmiseks õppetunniks teatud arv lehekülgi Ü. Kaasiku konspektist ja asusime eesotsas õppejõuga otsima ja nuputama vastuseid iseseisvaks tööks jäetud ülesannetele ja probleemidele. Tagantjärele mõeldes ja öeldes, siis olime nagu ajas ette jõudnud ja juurutasime juba siis grupiviisilist aine omandamist, mis tänapäeval on eriti pävakorda ja esile tõusnud. Mis seal viltu läks, pole ma eriti kompetentne hindama, kuid paljude

arvates meie hulgast jäid teadmised sellest õppeaines väga kesiseks. Kui oma lemmikutest juttu teha, siis mainiksin eelkõige kolme Ülot ja Harryt: Ülo Lepik, Ülo Kaasik ja Ülo Lumiste ning Harry Õiglane. Viimane neist pidas lõpukursusel loenguid teoreetilisest füüsikast. Kõik nad tundsid oma ainet sügavuti ja oskasid üliõpilaste tähelepanu loengutundides üleval hoida, kas muheda naljaga või tabavate väljendustega, Ü. Kaasik kasutas mõnikord selleks ka ironiat.

*Sinu esimene töökoht (asutus). Oli sul ka varasemaid kokkupuuteid selle tööpaiga õhustikuga ja ning isiklike suhteid või töösuhteid enne sinna tööle asumist?*

Ülikooli lõpetamise järel sai alates 01.08.1961 esimeseks töökohtaks mulle ENSV TA Küberneetika Instituut, asutatud 01.09.1960. Matemaatikuid käis Tartus välja valimas nii Vladimir Alumäe kui ka Ivar Petersen ja väljavalitud läbisid oma praktikasemestri Küberneetika Instituudis juba 1961. aasta talvel. Augustis jätkasin I. Peterseni käealusena tööd inseneri ametikohal, kuid üsna pea toimus seal ka väike vangerdus: Boris Tamm valmistus inseneriteaduste kandidaadi väitekirja kaitsmiseks Moskvas tööpinkide arvuti abil juhtimise teemal ja vajas abitööjõudu, et täita ühtlasi ka lepingulisi töökohustusi ühes Moskva postkastinumbriga tehases. Kuigi ma seoses sellega koostasin mitmeid masinkoodis arvutiprogramme ja katsetasin neid Tallinnas, siis neid lõplikult siluma ja arvutusi sooritama minna postkastinumbriga tehase arvutiruumi mind ei lubatud, sest selleks oli vaja I järgu luba (dopusk), kuid mul oli ainult II astme luba ja kõrgema astme loa taotlemisel ENSV TA esimesest osakonnast tehti mulle selgeks, et minu elulooliste andmete tõttu pole see mõistlik. Seega nende piirangute tõttu sattusin ma narri olukorda ja sellest ülesaamiseks otsustas Boris Tamm suunata mind 1964. aastal uuele rajale: ta soovitas mul minna aastaks stažeerima Ukraina NSV TA Gluškovi nimelisse Küberneetika Instituuti Kiievis ja alustada seal uuringuid sellises uudes valdkonnas nagu adaptiivsed (iseõppivad) arvutisüsteemid. Neid teemasid võib vaadelda ja käsitleda ka tehisintellekti kontekstis, kuid tollal see mõiste ei olnud väga levinud. Kiievis saigi minu üheks tööülesandeks

koostada ilmastiku vaatlus- ja mõõtmistulemuste põhjal perceptroni tööpõhimõtel toimiv algoritm Dnepri jõe kevadise suurvee prognoosimiseks. Ilmselt see proovitöö õnnestus ja mind taheti värvata seal aspirantuuri, kuid kahjuks sel aastal Eesti haridussüsteemil varbriiklike aspirantuuri kohti Kiievis küberneetika valdkonnas ei olnud ja Ukraina TA aspirandina oleks lisaks aspirantuuris olemise ajale kaasnenuv veel 3 aastat kohustuslikku tööaega seal. Kuid see kokku oli minu jaoks liiga palju. Lõpetasin 1965. aasta sügisel töösuhted Kiievis ja lõplikud prognoosiaruvtused tegin juba Tallinnas ja vormistasin need teadusartiklina, mis ilmus 1966. aastal Teaduste Akadeemia Toimetistes. Samal sügisel tekkis mul ka huvi üldistatud pöördoperaatorite (pseudopöördoperaatorite) vastu ja vestlused Sulev Ulmiga neil teemadel ei jätnud ka teda külmaks ja nii ta siis pakkuski mulle kohta aspirantuuris tema juhendamisel, mille ma rõõmuga vastu võtsin. Kaitsesin väitekirja 28.05.1970 ja olen seejärel töötanud TA Küberneetika Instituudis täiskohaga nooremteadurina, vanemteadurina, juhtivteadurina ja sektorijuhatajana kuni aprillini 1993. Sellese ajajärku jääb ka lühiajaline töötamine täiskohaga TPedI-s aastal 1972. Teadus- ja hariduselu ümberkorraldamise käigus jätkasin ma alates aprillist 1993 vanemteadurina ja dotsendina täiskohaga tööd TTÜ-s kuni septembrini 1995 ja sealt alates professorina kuni emeriteerumiseni septembris 2003. Osalise töökoormusega ja kohakaasluse alusel töötamisele lisaks on mul tulnud õppetööd teha veel paljudes Tallinna kõrgkoolides. Tunnitasa alusel töösuhted TPI-ga algasid mul juba 1962. aasta sügisest, kui TPI-s valitses suur nõudlus matemaatikaõppejõudude järele ning otsiti neid mitmelt poolt ja nii sattusin ka mina Arno Kassi käe alla harjutustunde andma. Kuna TPI-s kasvas sel ajal ka üliõpilaste arv, siis tuli õppetööks ruume otsida mitmel pool linnas ja minu hoole alla sattunud harjutustunnid leidsid põhiliselt aset Stenbocki majas, kus avanes suurepärase vaade linnale ja merele ja selle kauni vaate imetlemiseks leidsin aega eriti siis, kui jätsin üliõpilastele kontrolltööde ajal võimaluse ka pisut spikerdada. Seega võin kinnitada, et olen ka töötanud Stenbocki majas. Vastuse varajaste isiklike suhete kohta TTÜ töötajatega jätan veidi hilisemaks.

*Kuidas on sinu oma sisetunde järgi kulgenud sinu tööalane tegevus, innustunult või tuimalt? Põnevamad juhtumised konverentsi-sõitudel ja/või seiklused seoses nendega.*

Minu tööpäevad on kulgenud pigem innustunult ja rõõmsameelselt tööd tehes kui nukrameelselt norutades ning hea töömeeleolu tagatiseks võib osaliselt pidada uurimistööga kaasnevat akadeemilist vabadust. Mis õppetöösse puutub, siis ma oma pedagoogilisi võimeid kõrgelt ei hindaks ja pidev tunniplaani järgi elamine tundub mulle pisut ahistavana, kuid teisalt korvab seda ebameeldivust elav suhtlus noorte inimestega. Kuid suhtluse puuduse üle ei saanud ma kurta ka nooremas eas teadurina töötades, sest ega sealgi ei möödunud tööpäev üksluiselt töölaua taga kellast kellani istudes. Vastupidi, toleaeagsete kitsaste töötingimuste tõttu tuli sageli oma tööruumi jagada paljude töökaaslastega, mis ühelt poolt lisas ühise pere tunnet, kuid teisalt kahandas tublisti keskendumivõimet, kui mõttevahetused kujunesid liiga pikaks ning tõsiselt sai tööle asuda alles pärast tööpäevast saginat ja ametliku tööaja lõppu ning oma valikul võis tegelik tööpäev kesta hiliste õhtutundideni. Need, kes elasid kehvades kodustes elamistingimustes, jäid sageli ka tööruumidesse ööbima. Õppejõuna valmistas rõõmu see, kui õnnestus kedagi aktiivselt kaasa mõtlema ja oma ideid välja pakkuma ärgitada, aga ka mõtteeksperimente sooritama ning saadud tulemusi keeleliselt selgelt väljendama. Mõtteselguse suhtes olen ma alati nõudlik olnud, aga mulle tundub, et praegu on see mõnevõrra hääbumas ning selle tulemusena vohab üha enam pealiskaudsus ja infatiilsus.

*Põnevamad juhtumised lähetustel (konverentsidel) ja/või seiklused seoses nendega.*

Üks minu esimesi ja omapärasemaid ametireise nn teadusturistina oli 1974. aastal rongiga Ungarisse, kus leidis aset suur rahvusvaheline rakendusliku matemaatika alane konverents Egeris. Sellel konverentsil osales ka arvukas NSVL-i delegatsioon eesotsas akadeemik Leonid Kantorovitšiga<sup>5</sup> ja meid teadusturiste oli nende seas

---

<sup>5</sup>Leonid Vitaljevitsš Kantorovitš (1912–1986) – nõukogude matemaatik, akadeemik. Tuntud oma töödega funktsionaalanalüüsi ja majandusmatemaatika

ainult neli. Juba sinna sõit oli elamustest rikas. Piirikontroll tuli läbida nii NSVL-i kui ka Ungari poolel ja see protseduur oli NSVL-i poolel eriti värvikas: raudteeperroonil seisis piirivalvurid valvekoertega, endil püssid seljas, ning pagasi läbiotsimiseks kaman-dati meid kõiki vagunist välja perroonile. Kui meid tagasi vagunisse lubati minna ning segipaisatud reisikotte ja kohvreid taaskorrasta-ma hakkasime, leidis mõnigi eest üllatuse, sealhulgas mina, kuid see oli suhteliselt viisakas lugu: kahest Vana Tallinna pudelist oli kaduma läinud ainult üks. Teine õnnestus mul üle anda oma un-garlasest sõbrale Kiievi päevilt. Reeglina esinesid NSVL-st tulnud matemaatikud vene keeles ja keegi sõpradest püüdis ettekande sisu vabas vormis inglise keelde ümber panna. Nii oli see ka L. Kantorovitši plenaartekande puhul, mis jättis küllaltki veidra mulje, sest tõlge läks paiguti väga metsa. Ka järgnevad koosviibimised Leonidiga olid värvikirevad. Ühel õhtusel banketil sattusin ma Leonidiga ühe laua äärde, õigemini ta kutsus mind enda lähedusse, arvatavas-ti põhjusel, et ma oskasin küllaltki hästi saksa keelt ja Ungaris sai tollal saksa keelega suurepäraselt hakkama. Veini voolas banketil rikkalikult, kuid valget viina mitte tilkagi. Leonid ei lasknud end sellest häirida, sest ta oli ettenägelikult kaasa võtnud ühe kolm-veerandliitrise Stolitsnaja pudeli ja kostitas selle sisuga ohtralt ka oma lauakaaslasi, ja seejärel pudeli hoolikalt laua alla peites. Eks märjuke tegi oma töö, laudkond muuutus väga jutukaks ja lärma-kaks ning mul tuli kasutada oma keele- ja vahelträäkimise oskusi suhtluses kelneritega. Kuid Leonidi jutt ei olnud labane, ikka igati tõsimeelne ja oma lauakaaslasi isegi kritiseeriv, et pole nagu kelle-gagi enam asjalikku juttu rääkida. Kuid teda pahandas ja kurvastas laiemalt ühiskonna tema arvates mittetunnustav suhtumine mate-maatikasse (mis tänapäeval on eriti teravalt päevakorda kerkinud). Ta kurtis, et kuigi ta on avaldanud arvukalt põhapanevaid teadusar-tikleid ja raamatuid funktsionaaalanalüüsist, ei ole ta saanud ühtki märkimiväärset autasu, aga nüüd, kui ta tegeleb majandusmate-maatilise "jerundaga", tahetakse teda esitada Nobeli preemia saa-

---

alalt. Teda loetakse üheks alusepanijaks lineaarsele planeerimisele, saades selle eest 1975. aastal Nobeli preemia majanduse alal. *Toim. märkus.*

miseks, mida ta hiljem on ka sai.

Esimene välisreis mittesotsialistlikku riiki, täpsemalt Soome, toimus 1989. aasta augustis, kui ma prof. Olavi Nevanlinna kutsel võtsin osa konverentsist Helsingi Tehnikaülikoolis, Espoos. Lisaks osavõtumaksu ja ööbimisekulude tasumisele korraldajate poolt, anti mulle veel korralikud päevarahad, nii et oli mõtet ka kaubamaju külastada. Kuna nende konverentsipäevade sisse jäi ka Balti kett, siis sattusin ma sageli kuluaarivestluste keskmesse ja minu heameeleks ka mitmed Moskvast saabunud ja mulle tuttavad matemaatikud tulid õlale patsutama. See meeolu päädis sellega, et konverentsi viimasele päevale planeeritud ühepäevasele (sel ajal oli juba ühepäevane laevareis Talinna viisavaba) Tallinna ekskursioonile soovijate arv kasvas hüppeliselt ja mul tuli laevapardal lisaks giidi jutule oma teadmisi Eesti ja Tallinna kohta täiendavalt jagada.

Kaks suuremastaabilist ja eredalt meelde jäänud konverentsikülastust leidsid aset 1991. aasta augustis. Esimene neist, optimeerimis- ja programmeerimisalane konverents toimus augusti alguses Amsterdams, mille osavõtumaksust olin Delfti ülikooli professori F. Lootsma toel vabastatud, kellega olin sõbraks saanud ühel rahvusvahelises suvekoolis Baikali järve ääres. Ta ise elas Haagis, võttis mind kostile ja pakkus mulle samuti ööbimist oma majas. See oli mingil määral vastuteene kutse eest osaleda soodustingimustel ühel meie korraldatud konverentsil Tallinnas aprillis 1991. Sõitsin Amsterdami lennukiga ümberistumisega Moskvast, mille käigus jällegi tugevalt lõhuti reisikohvri lukke. Amsterdams pakkus mulle küüti oma autoga F. Lootsma. Hommikuti võttis ta mind koos oma proua-ga autosse ja sõitsime koos Amsterdami eeslinna, kus jätsime auto parkimisplatsile ning edasi jätkasime oma reisi trammiga. Otsetee trammipeatusest konverentsi toimumispaika viis läbi ühe kitsa tänava, mille avarate akende taga olid koha sisse võtnud erinevat nahavärvi ja erivanuses lõbutüdrukud ja -naised, kuid neid väga imetlema jääda ei tohtinud, sest siis peagi avanesid ukсед ja neid sügavalt silmitsenud möödujat püüti varrukast haarata ja tuppä sisse tõmmata. Nii peaaegu juhtuski ühe meie ees sammunud idaeurooplasest uudishimuliku konverentsikülalisega, kui tänava vastas-

poolel avanesid üheaegselt ukсед ja mõlemad klienditeenindajad püüdsid saaki endale krabada. Lõbunaised lõbunaisteks, need lisasid ainult vürtsi minu senisele läänelikule elutunnetusele, kuid konverents (oma mõõtmelalt õigemini kongress) oma väga elavate ja hoogsate diskussioonidega ning arvukate teaduskorüfeededega ja paljurahvuselise osavõtjaskonnaga köitis mind väga. Mis mind sealjuures imestama pani, oli üks noortest hiinlastest koosnev seltskond, kes tundis väga elavat ja isegi sisulist huvi Baltikumi vastu. Kuid mõlemapoolse kehva keeleoskuse tõttu jäi meie jutuaajamine küllalt kesiseks.

Amsterdamist äsja kojujõudnuna tuli peagi sõita suurele rahvusvahelisele Moskva Ülikooli korraldatud konverentsile, mis leidis aset Moskvast Lenini Mägedes. Kui ma 20. augusti varahommikul Arbati metroojaamast väljusin, siis avanes mulle üüratu vaatepilt: Arbati väljak ja tänav kogu silmavaate ulatuses oli täis tanke ja soomukeid neil kaksiratsi istuvate sõjaväelastega. Mul oli kaasas suur patakas passe viisataotlustega, mis tuli toimetada Eesti esindusse Sobinovski tänaval. Kui ma esindusse kohale jõudsin, siis võttis mind vastu peaaegu tühi maja, kuid õnneks kohtasin ma Kaukaasia päritolu eestlannast sekretäri, kes liikus tubades vaikselt ringi ja vaatas-kuulas samaaegselt telerist tulevaid kõnesid ja lei namuusikat meenutavat muusikat. Ta rääkis midagi riigipöördest, kuid mõistet putš ta küll ei kasutanud. Passide ja viisataotluste paki soovitas küll mul jätta ühe asjamehe lauale, kuid vähemalt üks komplekt tuli mul endal toimetada ühte Aasia riigi saatkonda. Nagu hiljem selgus, sellisel tegutsemisel oli ka õnne.

Kui ma Lenini Mägedele jõudsin ja oma kohaloleku konverentsile registreerisin, siis tajusin ka väga ärevat meeleolu, kusjuures liikusid jutud, et Jeltsin kavatses korraldada midagi erilist. Mida õhtu poole kiskus, seda enam kostis ettepanekuid, kuidas Jeltsinit toetama minna. Kuigi see toetusretk tundus väga ahvatlevana, ma sellest siiski kohustustunde tõttu loobusin, sest järgmisel hommikupoolikul tuli mul semiplenaarrettekandega konverentsil esineda ja seepärast hakkasin ma muretsema, kuidas kesklinnast Lenini Mägedele jõuda, sest transpordiolud võisid kapitaalselt muutuda. Kui ma



21. augusti varahommikul ärkasin ja valjuhääldist kuulsin uudist, et Eesti Ülemnõukogu on eelneval hilisõhtul välja kuulutanud riikliku iseseisvuse, oli rõõm piiritu. Konverentsipaika jõudes, tulid paljud läänemaailmast mind õnnitlema, kuid teatasid ka, et Tallinna laht on sõjalaevadega blokeeritud.

Kokkuvõttes on mul rahvusvaheliste konverentsiküllastustega alates 90-ndate algusest kuni pensionile jäämiseni vedanud: keskeltläbi 2–3 korda aastas ja enamasti oluliselt välisraha toel. Sellega seoses tundub mulle, et teatud ajal hinnati läänemaailmas Ida-Euroopas viljeldatava matemaatika taset kõrgelt. Enamikel juhtudel konverentsil osalemiskulud (sh kuuaajaline enesetäiendamine Cambridge Ülikoolis aastal 1996) kanti kas osaliselt või täielikult korraldajate poolt, kuid milles kajastus muidugi ka üldine nõrgemate toetamise mõttelaad. Arvukalt konverentse küllastades on tulnud olla osaliselt ka kas diplomaadi või misjonäri staatuses, eriti 90-ndatel aastatel, kui tuli pidevalt vastata paljudele korduma kipuvatele küsimustele: millist keelt räägitakse Eestis, kas kirjakeele tähestik on kirillitsa, millised suhted on teil kristlusega (üldisemalt religioonidega), miks eestlased ei salli venelasi jne. Tundus, et infomüür toimis mõlemas suunas hästi: näiteks ühes sõbralikus vestluses noorte rootslastega üllatas mind nende teadmatus Baltikumi suhtes, nad ei teadnud seda, et Eestimaa on olnud ca 150 aastat Rootsi kuningriigi alluvuses jpm.

*Kuidas on möödunud sinu nooruspõlveaastad ja milline on olnud perekondlik taust?*

Nii nagu minu paljude eelkäijate puhul, on minu linna- ja maaelu tihedalt põimunud. Minu isa Mihkel Waarmann (sünd. 24.06.1888) ja ema Alide Waller (sünd. 24.07.1905) on mõlemad sündinud Velise vallas Läänemaal, kuid kokku said ja tutvusid Tallinnas. Isa oli hariduselt kooliõpetaja ja töötas enne I maailmasõda Vigala vallas, Päärdu algkoolis õpetajana. I maailmasõja algpäevil värvati ta 2. Oraniembraumi lipnikekooli, mille lõpetamise järel (1914) saadeti Poolamaale ja ta lõpetas oma teenistuse tsaaririigi sõjaväes pataljoni komandörina leitnandi auastmes 1918. aasta hilissügisel, kui jõudsid temani ärevad teated sündmustest Eestis. Naasnuna kodumaale,

kohtus juhuslikult Johan Pitkaga, kes kutsus ta enda juurde teenistusse, Eesti sõjaväkke. Siin sai temast alates 18.12.1918 1. jalaväepolgu 11. roodu vanemohvitser ning hiljem 15.01.1919 Eesti desantpataljoni 1. roodu ülem, kuid tema sõjamehete Vabadussõjas jäi lühikeseks. Meredessandil Utria lahe kaudu maismaale sai ta 18. jaanuaril 1919 Laagna mõisa juures vasakust jalast haavata, mis hiljem amputeeriti. Märtsist 1919 oli ohvitseride resevis, oktoobrist 1919 merejõudude staabi kantseleiülema abi. Vabariigi valitsus annetas (11.06.1920) Merejõudude juhataja staabi ohvitserile Wabaduse Risti teise liigi kolmanda järgu aumärgi (VR II/3). Seoses Wabaduse Risti annetamisega pakuti Mihkel Vaarmannile Lohu mõisa Harjumaal, mis hiljem kuulus admiral Joh. Pitkale, kuid ta pidas Velise jõeorgu kaunimaks ja valis autasuks Kullasaare talumaad Velise jõe ääres, mis kuulus Velise mõisa Kilgi karjamõisale. Aastal 1925 müüs ta Kullasaare talu ja ostis oma tulevase naise vennalt, Jüri Wallerilt, oma abikaasa sünnitalu Nurga, mis samuti paikneb Velise jõe ääres.

Mihkel Vaarmannile olid heaks elukooliks ja hingekosutuseks tööaastad Merejõudude Staabis, kus töötas tollal mitmeid tegusaid ja võimekaid inimesi nagu Wabaduse Risti (VR I/3) kavaler ja hiljem mitmes Eesti ülikoolis töötanud matemaatikaprofessor Albert Borkvell, Wabaduse Risti (VR I/3) kavaler ja seltskonnaelu tegelane Jüri Saaliste jpt. Ka Mihkel Vaarmann ei piirdunud ainult ametitöö ja igapäevaste tavatoimetustega, vaid innustus samuti seltsi ja kogukonna elust laiemalt. Ta oli J. Pitka asutatud ajakirja "Walve" vastutav toimetaja ja Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühingu Tallinna osakonna esimees jne. Kui J. Pitka 20-ndatel plaanis Kanadasse elama asumist ja kus ta ajutiselt (1924–1930) ka elas, siis keelitas ta endaga kaasa sõitma ka M. Vaarmanni, kes sellega siis ei nõustunud nagu hiljemgi, kui see teema uuesti kõne alla tuli 1944. aasta augustis Velise valla Valgu mõisa pargis toimunud rahvakoosolekul, kus J. Pitka pidas ägeda kihutuskõne õhutamaks vastuhakku võõrvõimudele ning koos Velise vallavanema Artur Saalistega (Jüri Saaliste vennapoeg) vastupanuliikumist püüdsid organiseerida, mis kohapeal suurt toetust leidis ning sealkandis põhiliselt metsavend-

luse näol ka toimis. Mis puutub seekordsesse pagulusse minekusse, siis jõudsid vanad relvavennad üksmeelselt arvamusele, et sellises kriitilises sõjaolukorras vajab kodumaa neid veel siin. Vennad Artur ja Richard Saaliste olid legendaarsed metsavennad, kellest on kirjutatud raamatuid ja vändatud filme ja kes hukkusid 1949. aasta detsembris haarangu (Eidapere lahingu) käigus. Nende samade vendade pärast olen ka mina pidanud seisma toaseina ääres püssitorude ees ühel 1948. või 1949. aasta sügisööl, kui KGB mehed tormasid püssidega majja lootuses leida metsavendi. Repressiooniohu tõttu kolis M. Vaarmann koos perega 1940. aasta suvel Velisele, Veski külla, Nurga tallu. Tema viimaseks töökohaks Tallinnas oli Tallinna Börsi ja Sadama Artell, kus töötas pearaamatupidajana.

Minu ema Alide (neiuna Waller) sündis 24. juulil 1905 Velisel, Nurga talus. Pärast isa varajast surma anti talu rendile ja Alide läks 11-aastaselt Tallinna linnakooli. Tallinnas elasid tema vanemad abielus õed Marie Reinberg ja Liisa Säärmann, aga vend Jüri oli sel ajal Peterburis sõjaväeteenistuses. Alide lõpetas Tallinna II Tütarlaste Gümnaasiumi cum laude 1926. Kuna õpingute jätkamiseks Tartu Ülikoolis raha ei jätkunud, siis unistus arstiks õppida jäigi soovunelmaks ning ta asus tööle raamatupidajana ja selle tegevusala kaudu ristusidki Alide Walleri ja Mihkel Waarmani eluteed. Neil sündis viis last: Saima (1932), Mihkel (1934), Laine (1936), Otu (1937) ja Milvi (1942). Nurga talu kujunes 30-ndatel aastatel üheks meeldivaks väljasõidukohaks paljudele tallinlastele, sh vaimuinimestele. Sagedasteks külalisteks olid pereema Alide tädi Mari Paavel-Arnoveri poeg Jaan Paavel (Pavel) (sündinud luterlasena Velisel, hiljem lõpetanud Riia Vaimuliku Seminari), kes hiljem oli Eestimaa ja Tallinna Apostliku Õigeusu ülempiiskop ja tema poeg Vladimir Paavel (sünd. 19.02.1900 Tarvastu vallas Viljandi maak. suri 16.04.1951 Saksamaal).

Vladimir võttis osa Vabadussõjast ning oli TTÜ professor ja prorektor (1936–1940) ning Balti Ülikooli (Hamburgis, Saksamaal) rajajaid, professor ja dekaan (1945–1949). Kuna ma väikelapsena olin tõeline rüblik, siis ma ei jätnud juhust kasutamata, et professorile mõnikord põlve peale ronida ja nii oligi otsekontakt temaga

loodud. Meie vanaemad olid õed, aga meie vanusevahe 37–38 aastat. Kahjuks mul on Vladimiri helevalgest sõiduautost eredam mälu pilt kui temast enesest. Minu varajased suhted TTÜ professoritega sellega veel ei piirdunud.



Jaan Paveli matmispaik Tallinna Siselinna kalmistul.

Pereema Alide tädi Anna Arnoveri tütre Elleni abikaasa Oskar Martin (sünd. 30.12.1897 Nissi vallas, suri 19.04.1960 Kingstonis (Kanada)) oli samuti Vabadussõjast osavõtnud TTÜ professor, kes põgenes 1944. aasta hilissuvel koos perega Saksamaale ja 1951. aastal asus elama Kanadasse, kus töötas Kingstonis Queens'i Ülikoolis aastaid professorina. Enne emigreerumist elas Oskari pere juulis-augustis Velisel Nurga talus, ta lõi kaasa viljakoristusel ja rehepeksul tööd nii Nurgal kui ka naabertaludes. Loodusarmastajana pidas hiljem Kingstoni lähedal talu ja tegi ise talutöid. Ellenil ja Oskaril oli minust paar aastat noorem poeg Peeter, kellega koos me jõe kosepealsetes kohtades paisusid ladusime, vesirattaid neile paigaldasime, laevukesi ujutasime, kõrkjapatju valmistasime jne ning nen-

de toimingute juures oli meie juhendajaks paradoksaalsel kombel teedeehituse ja aluspõhjamehaanika professor Oskar, mitte aga vee- majanduse ja vesiehituse professor Vladimir. Aga püsiküalisteks on olnud teisigi TTÜ tunnustatud õppejõude-dotsente: Aina ja Evald Piksarv koos poja Priiduga, dotsent Uno Pilvre perega jne.



*Vaade paigale, kus Otu karjatas Johan Pitkaga loomi 1944. aastal.*

Üheks harukordseks, aga millegipärast ka hästi mällu sööbinud on veise- ja lambakarja karjatamine jõeaasal koos ühe mõnusa habemikust vanapapiga, kelle kohta ma sain alles aastakümeid hiljem teada, et see oli admiral Johan Pitka. Kui 1944. aasta augusti lõpupäevil lõunalauas istusime, märkasime üht habemega tugevat mehekujut sõdurisaapad jalas aiaääravast sisse astumas, mille peale isa vaikselt kostis: see on minu kunagine töökaaslane Kustas (teadaolevalt oli J. Pitkal palju hüüdnimesid, kuid kummalisel kombel me hiljem nende omavahelises vestluses seda nime enam ei kuulnud). See külaonu jäi mõneks ööpäevaks Nurga tallu, nii salapärasel kombel kui ta oli saabunud, sealt ta ka kadus. Kuid ühel varahommikul sammusin koos selle vanaonuga loomakarja järel jõeaasale ja võtsime kõrgemal põlluäärel kohad mõnusasti sisse. Kuna varahommik oli pisut sombune, siis süütasime lõkke, noppisime kartulipõllult kartuleid ja küpsetasime neid lõkkes. Minu kaaslane meisterdas lõkke ääres puiduokstest mänguasju (laevukesi) ja jutustas põnevaid seiklusjutte. Viskus siis aga korraks põlluveerele pikali,

vaatas mõtlikult taeva poole, lamas nii veidike ja tõusis seejärel krapsakalt püsti, soovis vist mulle midagi head ning sammus siis kiirel sammul taluhoonete suunas.

Mälestuskilde ja põnevaid lugusid, millega eputada ja uhkeldada, jätkuks veel küllaga, aga aeg on otsad koomale tõmmata. Kokuvõtteks tahaks meenutada rahvalikk ütlust: on neid, kel palju raha, ja neid, kes on rikkad. Rikkus pole see, mida kogud, vaid mis-ki, mida koged ja mäletad ning rikkusetunne nagu õnnetunne on sageli alles tagantjärele tajutav. Sellise rikka mehe tundega lõpetan.